

Äänitiedosto

Koulutus tason periytyminen

Radio Moreenin toimittaja **Josefiina Kivioja**

Haastateltavana tutkija **Nina Haltia** Turun yliopistosta

Tallenne

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Olen perinyt isäni huumorintajun ja äitini silmät, mutta todennäköisyyksiä vastaan en ole perinyt vanhempieni koulutustasoa, vaan olen päätenyt opiskelemaan yliopistoon. Tänään keskustelemme siitä, miksi koulutustaso periytyy edelleen ja korkeakoulujen ovet avautuvat useammin korkeasti koulutettujen vanhempien jälkeläisiä.

Minä olen Josefiina Kivioja ja tänään kanssani etäyhteyden välityksellä keskustelemassa korkeakoulutusta ja sen tasa-arvoa tutkinut Nina Haltia Turun yliopistosta. Tervetuloa Nina.

Tutkija Nina Haltia:

Kiitos.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Koulutustasohan ei varsinaisesti ole mikään ominaisuus tai ulkonäön piirre, joka geenien avulla jotenkin automaattisesti vanhemmalta periytyy lapselle. Niin mitä oikeastaan tarkoitetaan, kun puhutaan koulutustason periytymisestä?

Tutkija Nina Haltia:

Joo no tuota, jos katsotaan tilastoja niin voidaan todeta, että sellaiset vanhemmat, jotka on korkeakouluttautuneita niin heidän lapset useammin myöskin sitten hankkivat sitä korkeakoulutusta. Eli tavallaan se koulutustaso sillä tavalla voidaan ajatella, että se periytyy.

Mutta se mekanismi, minkä kautta se tapahtuu, niin se on tietysti sitten vähän erilainen kuin tämmöisessä geneettisessä periytymisessä, että on kyse ehkä enemmän semmoisesta sosiaalistumisesta tietynlaisiin arvoihin ja siihen, että mitä perheessä pidetään tavoiteltavana ja tärkeänä ja sitä kautta sitten missä asioissa lapsia tuetaan ja mihin ohjataan ja sitä kautta sitten vähän huomaamattakin, ehkä jopa tarkoittamatta sitä

varsinaisesti, niin tuota lapset tekee sitten samantyyppisiä koulutusvalintoja kuin mitä ehkä vanhemmatkin on aikanaan tehneet.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Suomessahan puhutaan paljon koulutuksen tasa-arvosta ja siitä, että kaikilla on ihan yhteneväiset mahdollisuudet kouluttautua huolimatta siitä, että millaisista taustoista ihminen ponnistaa, niin mitkä tekijät on tällaisia, jotka suomessa lisää sitä koulutuksen tasa-arvoa ja pyrkii häivyttämään sitä perhetaustan vaikutusta.

Tutkija Nina Haltia:

No semmoinen ihan peruskivi siinä on varmastikin tämä meidän suomalainen peruskoulu, joka on kaikille yhteinen ja ja peruskoulun aikana ei millään tavalla niin kuin tieteen tahtoen erotella oppilaita erilaisille linjoille kyvykkyyksien tai muiden mukaan toki sielläkin tänä päivänä tapahtuu erilaista eriytymistä. Jo esimerkiksi näiden painotettujen luokkien kautta ja näin, mutta se että. Siinä niin kuin peruskoulun matkassa tavallaan pidetään, niinku sitä koko ikäluokkaa, niin se on se on semmoinen hyvin olennainen olennainen piirre tässä meidän suomalaisessa järjestelmässä, että vasta siinä peruskoulun päättyessä tehdään sitten ensimmäinen semmoinen valinta, joka tavallaan niinku ohjaa sitten sitä tulevaa koulutuspolkua voimakkaammin eli tehdään se valinta sen lukion tai ammattikoulun välillä tyypillisesti siinä vaiheessa.

Ja toki sitten vielä, jos ajatellaan tätä meidän toisen asteen koulutusta niin vaikka se on eriytynyt näihin 2 eri sektoriin tavallaan, niin siinäkin on kuitenkin sitten se, että kumpikin tutkinto tuottaa niin kuin esimerkiksi yleisen korkeakoulukelpoisuuden eli ei muodostu sellaisia umpiperiä siihen kouluttautumiseen.

Et voi silti jatkaa korkeakouluun huolimatta siitä, että onko valinnut sen lukion vai vai ammattikoulun ja sitten tietysti jos ajatellaan sitä korkeakoulutusta vielä erityisesti suomalaisessa kontekstissa, niin se että se on maksuton kaikille tutkinto-opiskelijoille, niin tuota se on semmoinen tärkeä elementti, joka tavallaan viestii siitä, että että se on tarkoitettu kaikille ja kaikkien on niinku sen kodin taloudellisista resursseista sitten riippumatta niinku mahdollisuus hakeutua sinne korkeakouluun.

Eli kyllä meidän tässä meidän yhteiskunnassamme ja tässä järjestelmässä on tällaisia piirteitä, jotka niinku kannattelee tavallaan sitä, että kaikilla olisi mahdollisuus kouluttautua niinku pitkälle.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Sä mainitsit tuossa että molemmat toisen asteen koulutukset sekä amis että lukio tuota valmistaa ihmisiä silleen, että on korkeakoulukelpoisia, mutta silti lukiosta huomattavasti enemmän päädytään sinne korkeakouluun. Niin miten sä koet, että tämän suhteellisen nuorena tehdyn valinnan merkitystä voitaisiin ehkä pienentää niin, että se ei vielä niin lopullisesti sanelisi sitä nuoren koulutuspolkua?

Tutkija Nina Haltia:

Joo no tavallaan, sehän ei nytkään niin kuin sillä tavalla lopullisesti sanele, että niin kuin se on mahdollista, mutta se on totta, että se lukio on selkeämmin se reitti, joka sitten sinne korkeakouluun nuoria ohjaa ja ammattikoulusta sitten toki vähemmän hakeudutaan korkeakouluun ja toki ammattikoululla on tosi tärkeä tehtävä valmistaa sitä työvoimaa työelämään eli se on tärkeätä myöskin, että me valmistetaan niitä ammattilaisia sieltä ammattikoulusta.

Mutta se mikä ehkä tällä hetkellä niinku jollakin tavalla eriyttää näitä eri koulutuspolkuja toisistaan on, jos nyt ajatellaan vaikka tämmöisiä viimeaikaisia uudistuksia mitä on on tehty eli lukiokoulutuksen tavallaan sitä sidosta sinne korkeakouluun nimenomaan pyritty niinku tiivistämään. Eli eli todistusvalintojen painoarvoa opiskelijavalinnoissa on lisätty ja tavallaan niinku yritetty sitä polkua sieltä lukiosta ikään kuin sujuvoittaa korkeakouluun ja yliopistoon ja sitten taas ammattikoulun puolella on viety sitä oppimista ehkä enemmän sinne työelämän kontekstiin ja tota noin niin.

Et tavallaan on semmoinen huoli siitä, että huolehditanko siellä ammattikoulun puolella myöskin siitä, että nuorille sitten muodostuisi ne valmiudet, oikeasti hakeutuu sinne korkeakouluun ja muuta, eli tavallaan se, että näillä 2 koulutussektorilla on toki ne omanlaisensa tehtävät ja ja kuuluukin olla , mutta se, että miten sitten turvattaisiin kummallekin niinku ne valmiudet jatkaa seuraavalle koulutusasteilla ja sitten myöskin ehkä semmoinen niinku tieto siitä, että niitä mahdollisuuksia on, että myöskin niinku sen

ammattikoulupolun kautta se näyttäytyisi semmoisena niinku realistisena vaihtoehtona ja oikeana vaihtoehtona, että on mahdollista jatkaa sinne vielä opintoja.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Kyllä, sä Nina aiemmin listasit noita koulutuksen tasa-arvoa lisääviä tekijöitä. Esimerkiksi juuri tuon pitkän yhteisen peruskouluvaiheen ja näistä tekijöistä huolimatta se perhetaustan vaikutus on tutkitusti voimistunut näitä koulutusvalintoja tehdessä. Niin mistä tällainen muutos kertoo?

Tutkija Nina Haltia:

Niin toi on kyllä tosi hyvä kysymys. Siitäkin ehkä vähän ollaan... Tai eri tutkimukset antaa ehkä vähän erilaista osviittaa siitäkin, että onko se voimistunut vai onko se tuota noin niin pysynyt samanlaisena tai mikä se vaikutus on, mutta ehkä semmoinen yksi näkökulma siihen voisi olla se, että semmonen jonkinnäkönen perusajatus on, että ne hyväosaiset yhteiskunnan tahot ja kerrostumat yrittää aina turvata omille lapsilleen mahdollisimman hyvät edellytykset elämässä ja tuota pärjätä myöskin sitten siellä koulutuksen kentällä.

Jos koulutuspolitiikassa tehdään sellaisia muutoksia, jotka avaa tällaisia niin kuin mahdollisuuksia tehdä strategisia valintoja enemmän kuin aiemmin, niin ehkä se johtaa sitten siihen vahvistumiseen, että voidaan miettiä just vaikka vaikka nyt opiskelijavalintauudistuksenkin vaikutuksia, että tapahtuuko siinä sitten tällaista niinku perhetaustan vaikutuksen voimistumista sitä kautta, että todistusvalinnoilla on enemmän painoarvoa ja onko silloin sitten niin että että ne korkeamman taustan nuoret jotenkin niin kuin.

Panostaa siihen lukioon käymiseen enemmän ja panostaa siihen, että saavat saavat niitä hyviä todistuksia ja sitä kautta sitten saavat herkemmin niitä opiskelupaikkoja, siinä on kyse siitä että mikä on se yhteiskunnallinen ja koulutusjärjestelmän luoma tavallaan semmoinen toimintakenttä millä sitten niinku eri taustaiset ihmiset tavallaan tekee niitä valintoja ja navigoi sillä kentällä ,että et jos annetaan niitä erottautumisen mahdollisuuksia, niin sitten niitä myöskin herkästi käytetään hyväksi, että se on tavallaan semmoinen perussääntö, jos katsoo niinku kansainvälisestäikin minkälaista kehitystä on ollut.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Mä soittelin Nokian lukion opinto-ohjaaja Tiia Viljakaisen kanssa, kun mä vähän taustoitin tätä meidän haastattelua, ja hain tietoa. Ja mä kysyin häneltä, että näkyykö tämä ilmiö hänen työssään ja Tiia kertoi minulle, että hänen työssään kohtaamansa nuoret, joiden vanhemmat on korkeasti koulutettuja niin usein usko enemmän omiin menestymismahdollisuuksia ja kykyihinsä, ja heidän tavoitteetkin on ehkä jo lähtökohtaisesti paljon korkeammalla.

Kun sitten taas matalamman koulutustason perheistä tulevat nuoret voi olla tosi menestyneitä koulussa, mutta ei silti välttämättä edes osaa ajatella niitä jatkokouluttamismahdollisuuksia. Niin mistä tää sun nähdäksesi johtuu?

Tutkija Nina Haltia:

Joo, varmaan tässä on niin kuin tavallaan niinku mennään siihen koulutustason sosiaaliseen, periytyksen ja niihin mekanismeihin. Mitä kautta se sitten tapahtuu? Eli välttämättä sillä, että kuinka hyvin on vaikka menestynyt siellä koulussa, niin se ei vielä vielä tavallaan niin kuin suoranaisesti niinku määritä sitä, että minkälaisia valintoja sitten tehdään.

Eli varmaan siinä on kyse tämmöisestä, että minkälaisia asioita uskalletaan toivoa itselle ja mitä ikään kuin halutaan tavoitella ja Mitä ylipäätään niinku tiedetään, että mitä mahdollisuuksia on eli, kyse on oikeastaan siitä, että ihmiset sosiaalisoiutuu lapsuudessa ja nuoruudessa jotenkin siihen ajatukseen, että mikä on tavallaan minun paikkani tässä maailmassa ja mihin minun kaltaiseni ihmiset tässä maailmassa ikään kuin menevät ja minkälaisissa ammateissa toimivat ja muuta, että ehkä niinku sitten ei ehkä uskalleta ikään kuin unelmoidakaan jostakin sellaisesta ammatista tai koulutusalaista, joka niin kui siinä oman perheen kontekstissa tuntuu jotenkin niinku vieraammalta.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Tänään Radio moreenilla keskustellaan siis koulutustason periytymisestä ja mun kanssa keskustelemassa on tutkija Nina Haltia, entäs Nina sitten, kun matalasti koulutetuista perheestä tuleva opiskelija pääsee, ehkä jopa vähän vastoin omia odotuksiaan, sinne korkeakouluun, niin onko silloin kaikki opiskelijat samalla viivalla vai voiko se perhetausta vielä jotenkin vaikuttaa siellä opinnoissa tai sinne kouluun sopeutumisessa jollain tapaa?

Tutkija Nina Haltia:

Joo, tämä onkin hyvä hyvä pointti, koska usein kun me puhutaan koulutuksen tasa-arvosta ja korkeakoulutuksen tasa-arvosta, täällä meidän meidän yhteiskunnassamme, niin aika usein puhutaan siitä, että ketkä niin kun saa sen opiskelupaikan sieltä korkeakoulutuksen yliopistosta ja sitten ehkä unohdetaan se, että mitä sen jälkeen tapahtuu. Oletetaan, että sitten kaikki vaan samalla tavalla siellä tota yliopistossa pärjäävät ja menestyvät ja kuitenkin se on niin, että kun siitä yliopiston portista tullaan sisään, niin ne asiat mitä siellä elämässä on aiemmin tapahtuneet, ne asiat mihin on ikään kuin opittu, niin ne kulkee mukana sinne yliopistomaailmaan ja niitä ei välttämättä ihan helposti saa niin kuin karistettua sieltä harteilta pois.

Eli on tutkimuksissakin todettu, että tällaiset niin kuin työväenluokkaisesta taustasta tai ikään kuin matalammasta taustasta tulevat, niin kokee opinnoissa ehkä enemmän semmoisia epävarmuuksia omista kyvyistään, omasta pärjäämisestään ja sitten myöskin sellaista tavallaan niinku vierauden tunnetta siinä yliopistomaailmassa, että miten siellä toimitaan ja minkälainen maailma se on, mitä siellä keskustellaan, mitä siellä puhutaan, miten siellä ikään kuin esiinnyttään, että jotenkin se, että ne nuoret, jotka tulee sellaisista taustoista, jotka on ihan perimätietona niinku omilta vanhemmiltaan kuullut, vaikka siitä, että minkälaista yliopistossa on opiskella, niin tuota ne nuoret, joilla sitä taustaa ei ole. Niin heiltä sitten puuttuu jonkinäköistä semmoista hiljaista tietoa siitä yliopistomaailmasta.

Sitä kautta se voi tuntua sitten vähän semmoiselta vieraalta ja ne voi olla semmoisia asioita mitkä ei näy kauheen herkästi ulospäin, että opiskelija voi kyllä menestyä hyvin opinnoissaan ja saada erinomaisia arvosanoja, mutta silti sitä opiskelua voi värittää semmoiset tietynlaiset vierauden ja kuulumattomuuden kokemukset jollakin tavalla sitten matkan varrella.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Ei-akateemisista perheistä tulevien opiskelijoiden puhutaan usein kärsivän esimerkiksi huijarisyndroomasta useammin, kuin sitten ehkä korkeammista taustoista tulevien opiskelijoiden. Niin mitä tällä siis tarkoitetaan ja sä tuossa jo hyvin kerroitkin, että mistä se johtuu todennäköisesti, mutta mitä tällä huijarisyndroomalla tarkoitetaan?

Tutkija Nina Haltia:

No joo, ehkä sillä tarkoitetaan siis juuri sitä vierauden tunnetta vähän niinku tai siitä se jotenkin kumpuaa, että jotenkin semmoinen olo, että ei ole ihan omalla maallaan ja sitä kautta tulee sitten semmoinen epävarmuus ja semmoinen että ei luota omiin kykyihin ja ehkä ajattelee että on jotenkin ansioitta, tai niin kun aihetta päässyt jonnekin opiskelemaan tai saanut vaikka jonkun työn ja sitten pelkää, että niinku kohta paljastuu se, että mä oikeasti olenkin tosi tyhmä enkä mä osaa mitään ja että paljastun huijariksi.

Mutta tulee tästä huijarisyndroomasta mieleen, semmoinen hyvin konkreettinen esimerkki yhdestä tutkimushaastattelusta, jossa meillä oli projekti, jossa me haastateltiin tällaisia niin kuin ammatillisen polun kautta yliopistoon tulleita opiskelijoita. Eli he ei ollut siis käynyt lukiota, vaan oli käynyt ammattikoulun ja sitten tullut yliopistoon ja yksi näistä haastateltavista kertoi sitä, että hän oli päässyt opiskelemaan niin ensimmäisenä opiskelupäivänä hän oli mennyt opon kanssa juttelemaan ja vaatinut, että nyt täytyy tarkistaa hänen pääsykoepisteet ja ne vastaukset, että hän epäilee, että nyt on tapahtunut joku virhe, että hänen ei oikeasti kuuluisi olla täällä, että hän ei voi elää sen asian kanssa, jos paljastuu, että hän hän niinku ei ole oikeasti saanut tätä, tai ansainnut tätä opiskelupaikkaa ja ne oli sitten tarkistettu ne pisteet ja oli todettu, että hän oli itseasiassa ihan parhaiten menestyneiden joukossa.

Ja sitten hänen oli pakko alkaa pikkuhiljaa uskoa siihen, että hänellä on ihan legitiimi asema olla siellä opiskelijana, että oli hyvin tällainen konkreettinen esimerkki, siitä, että voi kokea sellaista, että minun ei kuuluisi olla täällä, mutta se voi tuntua niinku pienissäkin asioissa eikä ehkä johda tällaisiin toimenpiteisiin, mutta semmoinen niinku ikään kuin kokemus siitä, että olisi jollakin tavalla huijari niin se on semmoinen ehkä sitten kokemus mikä useimmin juuri tällaisesta matalammasta taustasta tulevat voi kokea.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Jos vielä keskustelun loppuksi ihan viimeiseksi käännetään katseet sinne tulevaisuuteen ja siihen valmistumisen jälkeiseen aikaan niin tasoittuuko nämä perhetaustan luomat erot sitten vihdoin. Vai voiko ne piinata yhä edelleen, kun siirrytään sinne työelämään?

Tutkija Nina Haltia:

No, tämä on hyvä kysymys ja tästä varmaan kaivattaisiin juuri lisää myöskin ehkä semmoista niinku tutkimustietoaakin, että miten sitten erilaisista taustoista tulevat tavallaan niin kuin saavat hyödyn siitä suorittamastaan tutkinnosta ja tota tavallaan on olemassa jonkinnäköisiä viitteitä siitä, että ehkä voi olla, että se tausta vielä vaikuttaa juuri sitä kautta, että mitä esimerkiksi uskaltaa tavoitella tai mihin niinku haluaa hakeutua ja minkälaisia asioita arvostaa ja näin.

Mutta toisaalta kyllä tää suomalainen korkeakoulujärjestelmä kyllä ehkä on myös sellainen, että meillä tuota noin niin tullaan kuitenkin niin kuin erilaisista taustoista opiskelemaan ja siellä erilaisista taustoista tulevat kohtaa toisiaan ja tutustuu toisiinsa ja tota on mahdollista ystäväystyä yli luokkarajojen ja pariutua yli luokkarajojen ja niin edelleen. Eli tavallaan semmoinen niin kuin että vaikka siinä opiskelujen alussa ehkä voi kokea sitä vierauden tunnetta niin aika usein varmaan käy myöskin niin, että se lievittyy ja paranee ikään kuin niitten opintojen aikana, kun sosiaalistutaan siihen uuteen uuteen maailmaan,

Ja sitten suuntaudutaan siihen ammattiin tai niinkun ammattialaan mihin se koulutus valmistaa ja tavallaan mennään vähän sinne uuteen maailmaan. Mutta toki sitten on joitakin asioita tavallaan missä se voi näkyä näkyä sitten vielä valmistumisen jälkeen, että tulee mieleen, vaikka esimerkiksi sellaisia, että puhuttiin tästä koulutuksen periytyvyydestä, että myöskin niin kun ei pelkästään koulutusala vaan myös niinku ihan niin kuin ammatti, joka voi voivat periytyä, että jos on vaikka juristisuku ja tuota noin niin nuori kouluttautuu juristiksi, niin sittenhän usein myöskin voi hyötyä ihan niistä kontakteista mitä hänellä on sen oman perheensä kautta ja sitä kautta menestyä siellä työelämässä. Päästä hyvin hyvin duuneihin ja sitten ne joilla tätä etua ei ole niin niin eivät sitten niistä tietenkään pääse pääse hyötymään, mutta kyllä mä sanoisin, että että meillä kuitenkin tämä meidän meidän yhteiskunta on ainakin toistaiseksi sellainen, että erilaisista taustoista on kyllä mahdollista päätyä myöskin hyvin monenlaisiin asemiin ja ammatteihin ja se koulutus siinä välissä kyllä niinku tasaa tasaa myöskin sitten niitä mahdollisuuksia.

Toimittaja Josefiina Kivioja:

Tänään me siis keskustelemme koulutustason periytymisestä ja kuten keskustelussa kävi ilmi, niin suomessa tasa-arvo on jo pitkällä ja monenlaisista eri taustoista voidaan päätyä käytännössä mihin tahansa kouluun tai mihin tahansa ammattiin, mutta välillä se

perhetausta kuitenkin saattaa vaikuttaa yllättävän pitkällekin sinne koulutusvalintoihin tai koulussa sopeutumiseen. Kiitos Nina Haltia, että sä olit keskustelemassa mun kanssa.

Tutkija Nina Haltia:

Kiitos, kiitos kun kutsuit.